

Список літератури: 1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. 2. Адміністративне право України: Підручник для юрид. вузів і фак. / За ред. Ю. П. Битяка. Х., 2000. 3. Основи митної справи: Навч. посібник / За ред. П. В. Пашка. 2-е вид., перероб. і доп. К., 2002. 4. Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем): Навч. посібник. К., 2001. 5. Шишка Р. Б., Сергієнко В. В. Митне право України: Навч. посібник. Х., 2002. 6. Митне право України: Навч. посібник / В. Я. Наспок, М. Г. Шульга. Х., 2001. 7. Настюк В. Я. Адміністративно-правові проблеми законодавчого регулювання митної справи в Україні: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Х., 2005. 8. Митний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 16. Ст. 203. 9. Таможенне право. Учебник для вузов / Отв. ред. проф. Б. Н. Габричидзе. М., 1995. 10. Алексеев С. С. Теория права. М., 1994. 11. Украинская советская энциклопедия / Гл. ред. Бажан М. Г. Т. 5. К., 1981. 12. Комзюк А. Т., Гриценко І. С. Деякі проблеми визначення предмета та системи адміністративного права // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 2004. № 4.

Надійшла до редакції 04.11.06

О. С. Мірошниченко

ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Наукові дослідження юридичної відповідальності за правопорушення у сфері земельних відносин в умовах глобального соціально-економічного реформування набувають все більшої актуальності в Україні. Це пов'язано з тим, що в правовій державі провідною ідеєю такої відповідальності є додержання особою вимог земельного правопорядку, виховання в неї почуття відповідальності за майбутні вчинки, розуміння соціального значення своєї поведінки тощо.

Переважає більшість громадян нашої країни виконує приписи, передбачені земельним законодавством. Але, на жаль, не всі. Особи, які вчинили правопорушення у сфері земельних відносин, несуть юридичну відповідальність (цивільну, адміністративну та кримінальну), передбачену Земельним кодексом України (далі – ЗК України) та законами України. За ознакою впливу на порушників земельного законодавства, перш за все, виділяється адміністративна відповідальність, фактичною підставою якої є вчинення адміністративного правопорушення (проступку) у сфері земельних відносин.

Слід зазначити, що проблема визначення підстав адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земельних ресурсів, незважаючи на свою значимість, у сучасній правовій науці розглядається лише побічно та у підручниках. Отже, мета статті полягає у тому, щоб привернути увагу науковців і практиків до проблем законодавчого визначення видів адміністративних правопорушень у сфері земельних відносин.

Характерною рисою адміністративних правопорушень у сфері земельних відносин є те, що вони, крім Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП України) [1], в основ-

ний частині визначені також ЗК України [2]. Так, стаття 211 ЗК України передбачає відповідальність за цілий ряд правопорушень: а) укладення угод з порушенням земельного законодавства; б) самовільне зайняття земельних ділянок; в) псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; г) розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель; ґ) невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням; д) порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; е) знищення межових знаків; є) приховування від обліку і реєстрації та переписування даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок; ж) непроведення рекультивациі порушених земель; з) знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень; и) невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту; і) самовільне відхилення від проектів землеустрою; ї) ухилення від державної реєстрації земельних ділянок та подання недостовірної інформації щодо них; й) порушення строків розгляду заяв щодо відведення земельних ділянок.

Причому ЗК України не вказує, за які саме порушення настає адміністративна відповідальність. Визначити це дозволяє КпАП України, який передбачає адміністративну відповідальність за порушення земельного законодавства у главі 7. «Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури». Відповідно до КпАП України, адміністративна відповідальність настає за: псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52); порушення правил використання земель (ст. 53); самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53¹); приховування або переписування даних земельного кадастру (ст. 53²); несвоєчасне повернення тимчасово займаних земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54); самовільне відхилення від проектів внутрігосподарського землеустрою (ст. 55); знищення межових знаків (ст. 56). Отже, порушення, передбачені пунктами б, з – і ЗК України, тягнуть адміністративну відповідальність.

Слід зазначити, що деякі науковці до порушень земельного законодавства також відносять порушення законодавства про захист рослин (ст. 83¹ КпАП України); загальнообов'язкових правил у сфері промисловості (ст. 96 КпАП України – недодержання державних стандартів, норм і правил під час проектування і будівництва; ст. 97 – самовільне будівництво будинків або споруд);

правил у сфері сільського господарства (ст. 104 КпАП України – потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи селянських (фермерських) господарств; ст. 105 – порушення правила щодо боротьби з карантинними шкідниками і хворобами рослин та бур'янами); порушення у сфері встановленого порядку управління (ст. 188⁵ КпАП України – невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної та ядерної безпеки або охорону природних ресурсів) тощо¹. Ми вважаємо, що дані правопорушення треба розглядати в контексті правопорушень, що посягають не на земельні, а на інші суспільні відносини, будь то аграрні, промислові тощо. Адже не випадково ст. 211 ЗК України «Відповідальність за порушення земельного законодавства» не називає такі правопорушення, а КпАП України розміщує їх у різних розділах Особливої частини.

Як бачимо, між ЗК України та КпАП України існують розбіжності як у переліках порушень земельного законодавства, за які наступає адміністративна відповідальність, так і у формулюванні самих складів правопорушень. Наприклад, КпАП України не передбачає адміністративної відповідальності за приховування від обліку, реєстрації та перекручення даних про стан земель, натомість, він містить статтю «Приховування або перекручення даних земельного кадастру».

Якщо аналізувати правопорушення у сфері земельних відносин, перелічені у ЗК України та у КпАП України, то стає очевидним, що склалася така ситуація, коли у різних нормативних актах по-різному сформульовано однакові протиправні дії, що само по собі ускладнює процедуру притягнення до адміністративної відповідальності. У зв'язку із цим для того щоб у правозастосувача не виникало ніяких суперечностей при застосуванні тих чи інших норм, потрібно або узгодити існуючі переліки порушень земельного законодавства в обох законодавчих актах, або (і цей варіант, на нашу думку, є більш доцільним) зібрати всі норми, що стосуються формулювання складів адміністративних проступків у сфері земельних відносин в одному законодавчому акті, а саме у КпАП України, оскільки саме він є основним нормативним актом, що регулює адміністративну відповідальність. Тоді ст. 211 ЗК України «Відповідальність за порушення земельного законодавства» краще б було викласти (змінивши її назву на «Відповідальність

¹ Див., наприклад, підручник із земельного права за ред. Погрібно-го О. О. та Каракаша І. І. [3, с. 419–430].

за порушення законодавства у сфері земельних відносин») у такій редакції:

«Юридичні і фізичні особи, винні в порушенні законодавства України у сфері земельних відносин, несуть відповідальність згідно із законом.

Притягнення осіб, винних у порушенні законодавства у сфері земельних відносин, до відповідальності, передбаченої законами України, не звільняє їх від обов'язку відшкодувати шкоду, заподіяну в результаті порушення цього законодавства».

На думку деяких науковців, залежно від конкретного виду об'єктів усі порушення земельного законодавства умовно можна поділити на дві групи: власне земельні правопорушення і земельні правопорушення екологічної спрямованості. Причому, перші, у свою чергу, можна поділити на земельні правопорушення майнового характеру та земельні правопорушення у сфері управління [3, с. 421]¹.

До правопорушень майнового характеру у сфері земельних відносин можуть бути віднесені такі адміністративні проступки: самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53-1 КпАП України); несвочасне повернення тимчасово займаних земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54 КпАП України) тощо. До правопорушень у сфері управління належить приховування або перекручення даних земельного кадастру (ст. 53-2 КпАП України) тощо. До правопорушень екологічної спрямованості у сфері земельних відносин відносяться такі правопорушення, об'єктом яких є земля як об'єкт навколишнього природного середовища, тобто коли шкода завдається землі. Зазначена група правопорушень складається із псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52 КпАП України); порушення правил використання земель (ст. 53 КпАП України) тощо.

Інші науковці пропонують умовно розділити адміністративні правопорушення, об'єктом яких є земельні відносини, на: правопорушення, безпосереднім змістом яких є порушення правил і умов охорони ґрунтів (наприклад, псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель); правопорушення у сфері управління земельним фондом (наприклад, самовільне зайняття земельної ділянки; знищення межових знаків); правопорушення проти встановленого порядку і правил землекористування (наприклад, порушення правил використання земель) [4, с. 15–16].

¹ На наш погляд, вживання терміну «земельне правопорушення» є не зовсім коректним, тому краще замінити його словосполученням «адміністративне правопорушення у сфері земельних відносин».

Звичайно, такі класифікації мають дуже умовний характер, що викликане складністю земельних відносин.

Підсумовуючи викладене, констатуємо, що збереження в чинному Кодексі України норм, які визначають види порушень земельного законодавства, зокрема, за які настає адміністративна відповідальність, в існуючому вигляді (неідентичних з охоронними нормами КпАП України) не просто невиправдано, а й шкідливо, оскільки породжує негативне ставлення у суспільстві до законів як до таких, що можуть бути трактовані по-різному, практично на власний погляд і розсуд суб'єкта правозастосовчої діяльності.

Список літератури: 1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР УРСР. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.2. Земельний кодекс України // ВВР України. 2002. № 3-4. Ст. 27. 3. Земельне право України: Підручник / За ред. Погрібного О.О., Каракаша І.І. 2003. 4. Титова Н.І. Відповідальність за порушення законодавства про охорону природи, 1973.

Надійшла до редколегії 19.01.07

О. Л. Чернецький

ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ВІКОВОГО РОЗВИТКУ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Особливістю розвитку неповнолітніх є те, що їх нервова система знаходиться у процесі становлення та вдосконалення, тоді як у дорослих вона вже сформована, що, як правило, потребує більш послідовного розгляду особливостей їх психологічного та вікового розвитку. Зокрема О. Є. Фрейєров вважає, що у дітей та підлітків формування головного мозку не закінчене, і тому в них немає чи недостатньо тих якостей, які забезпечують правильність і корисність актів поведінки в їх біологічному та соціальному планах [1, с. 40]. Психологічний та віковий розвиток особи неповнолітнього є тими критеріями, які, з одного боку, визначають здатність особи бути учасником певних правовідносин, в даному випадку тих, які виникають з приводу вчинення адміністративного правопорушення, з другого – вказують на індивідуальні (особистісні) її характеристики.

Питання психологічного та вікового розвитку неповнолітніх розглядалися Ю. М. Антоняном, М. І. Гуковською, С. П. Єфімічевим, О. П. Краковським, Є. Д. Лук'янчиковим, Г. М. Міньковським, В. С. Орловим, М. С. Строговичем, Г. Г. Шахвердовим та іншими науковцями. Проте питання щодо значення психологічного та вікового розвитку особи неповнолітнього як суб'єкта адміністративної відповідальності спеціально не вивчалися, в існуючих наукових працях ці питання досліджувались фрагментарно або в рамках ширшої адміністративно-правової проблематики, без комплексного підходу. А тому існує об'єктивна потреба наукового пошуку у цих